

***Rudolf Steiner***

**ȘTIINȚA SPIRITUALĂ ȘI PROBLEMA  
SOCIALĂ**

**GA 34**

Articol publicat în revista «Lucifer-Gnosis», Berlin,  
în octombrie 1905 (Nr. 30), 1906 (Nr. 32)

*Traducere după:*

Rudolf Steiner

*Geisteswissenschaft und soziale Frage*

În Operele Complete articolul este inclus în  
volumul «Lucifer-Gnosis 1903-1908», GA 34

Traducere: Lucian Mihai Popescu

Revizuire: Andrea Dumitrescu

©2009 BIBLIOTECA ANTROPOSOFICĂ pentru prezenta traducere  
în limba română

Biblioteca antroposofică: [www.spiritualrs.net](http://www.spiritualrs.net)

## ȘTIINȚA SPIRITUALĂ ȘI PROBLEMA SOCIALĂ

Cine observă astăzi cu ochii deschiși lumea din jurul său vede pretutindeni ridicându-se cu putere ceea ce se numește „problema socială”. Cei ce iau viața în serios trebuie să-și formeze într-un fel sau altul gânduri asupra lucrurilor legate de această problemă. Și trebuie să pară firesc ca un astfel de mod de reprezentare care și-a luat ca sarcină cele mai înalte idealuri ale omenirii, să fie necesar să dobândească un anumit raport cu cerințele sociale. Modul de reprezentare spiritual științific își propune să fie pentru timpul prezent un astfel de mod de reprezentare. Prin urmare este cu totul firesc să ne întrebăm asupra acestui raport.

La început știința spirituală poate face impresia că nu ar avea nimic special de spus în această direcție. Ca trăsătură proeminentă a ei, i se va recunoaște înainte de toate interiorizarea vieții sufletești și trezirea privirii pentru o lume spirituală. Chiar și cei puțin familiarizați cu ideile răspândite de vorbitorii și scriitorii de orientare spiritual-științifică vor putea, printr-o considerare nepărtinitoare, să recunoască această aspirație. Mai dificil este însă de observat faptul că această aspirație are în prezent o importanță *practică*. Și mai cu seamă nu este ușor de înțeles legătura cu problemele sociale. Unii vor întreba cu ce poate ajuta dificultăților din viața socială o învățătură ce se preocupă de lucruri ca „reîntrupare”, „karma”, „lumea suprasensibilă”, „apariția omului” etc.? O astfel de orientare a gândirii pare să se înalțe printre nori, departe de orice realitate, în vreme ce astăzi este imperios necesar pentru fiecare persoană să își concentreze întreaga gândire pentru a face față problemelor pe care i le ridică realitatea pământească.

Să amintim aici două dintre opiniile referitoare la știința spirituală care în prezent apar în mod necesar. Una este aceea care vede știința spirituală ca o expresie a unei fantezii nestăpânite. Este cu totul firesc să existe o astfel de părere. Și omul care se străduiește în direcția spiritual științifică trebuie să fie ultimul pentru care această părere să fie ceva de neînțeles. Orice conversație ce are loc în preajma lui, tot ceea ce se petrece în jurul său și le produce plăcere și amuzament celorlalți, toate acestea îi pot indica faptul că în primul rând el folosește un limbaj care multora li se pare nebunesc. La această înțelegere a ambianței sale el trebuie negreșit să adauge certitudinea absolută că se află pe drumul corect. Altfel nu va putea rămâne ferm pe picioarele sale atunci când își va da seama de conflictul ce se desfășoară între reprezentările sale și cele ale atât de multor oameni care fac parte din cei instruiți și gânditori. Dacă are certitudinea reală, dacă cunoaște adevărul și forța concepțiilor sale, atunci el își va spune: eu știu foarte bine că în prezent pot fi considerat un fantast și înțeleg și de ce anume se întâmplă așa; însă chiar dacă este batjocorit și disprețuit, adevărul trebuie să acționeze mai departe și efectul său nu depinde de părerile pe care oamenii le au despre el, ci de temeinicia fundamentării sale.

Cealaltă opinie cu care este întâmpinată știința spirituală, consideră că ideile acesteia sunt foarte frumoase și satisfăcătoare, însă ele pot avea o valoare numai pentru viața lăuntrică sufletească, nu și pe tărâmul vieții practice. Chiar cei care caută hrana spiritual-științifică pentru potolirea nevoilor lor spirituale, pot fi mult prea ușor ispitiți să-și spună: Da, însă această lume de gânduri nu ne poate lămuri cum să venim de hac nevoilor sociale, mizeriei materiale. – Tocmai această opinie se bazează însă pe o totală lipsă de recunoaștere a adevăratei realități a vieții și, înainte de toate, pe o lipsă de înțelegere referitoare la roadele modului de reprezentare spiritual-științific.

Întrebarea care se pune aproape în exclusivitate este: ce ne învață știința spirituală? Cum pot fi dovedite afirmațiile sale? Și se caută apoi roadele în sentimentul de satisfacție care se poate obține din aceste învățături. Desigur, acest lucru este deopotrivă firesc și posibil. Într-adevăr, este necesar ca în primul rând să fie dobândit un sentiment pentru adevărul afirmațiilor de care cineva se preocupă. *Adevăratul* rod al științei spirituale nu trebuie însă căutat înlăuntru. Acest rod se arată cu adevărat abia atunci când omul cu convingeri spiritual-științifice abordează sarcinile vieții practice. Ceea ce contează este dacă știința spirituală îl ajută cumva pe acest om să abordeze cu înțelegere aceste probleme și să caute cu pricepere mijloacele și calea soluționării lor. Cine vrea să acționeze în viață, trebuie mai întâi să cunoască viața. Într-aceasta constă punctul esențial al problemei. Câtă vreme rămânem să ne întrebăm: ce ne *învață* știința spirituală, această învățătură poate părea prea „înaltă” pentru viața practică. Dacă însă cineva își îndreaptă privirea spre educația pe care gândirea și simțirea o primesc prin această învățătură, atunci va înceta să mai facă asemenea obiecții. Oricât de ciudat poate părea unei gândiri superficiale, următorul lucru este însă adevărat: gândirea spiritual științifică ce plutește în aparență printre nori formează privirea pentru o abordare justă a vieții de toate zilele. Știința spirituală ascute înțelegerea pentru necesitățile sociale tocmai prin faptul că îndreaptă mai întâi spiritul spre înălțimile luminoase ale suprasensibilului. Pe cât de contradictoriu, pe atât de adevărat este acest lucru.

Să arătăm cu ajutorul unui exemplu ce am intenționat să spunem. Recent a apărut o carte neobișnuit de interesantă: „Als Arbeiter in Amerika” („Ca muncitor în America”) (Berlin K. Siegismund). Autor este consilierul guvernamental Kolb, care s-a angajat să petreacă mai multe luni ca muncitor obișnuit în America. Prin aceasta el și-a însușit o judecată despre oameni și viață, pe care este evident că cineva ar putea-o dobândi la fel de puțin atât în urma educației prin care devine

consilier guvernamental, cât și prin experiențele pe care le-ar putea aduna în acest post sau în orice altă poziție pe care o ocupă înainte de a deveni consilier guvernamental. El s-a aflat așadar ani de zile într-o funcție cu o răspundere relativ considerabilă, însă abia după ce a părăsit-o și pentru o perioadă scurtă – a trăit într-o țară îndepărtată, a cunoscut viața într-un fel care l-a determinat să noteze în cartea sa următoarea frază, demnă de luat în seamă: „De câte ori nu m-am întrebat înainte, cu indignare morală, atunci când vedeam un om sănătos cerșind: de ce nu muncește golanul ăsta? Acum știam. *În teorie lucrurile se văd cu totul altfel decât sunt în practică și de la birou se poate lucra foarte confortabil chiar cu cele mai neplăcute noțiuni de economie politică*”. Să nu dăm naștere aici la vreo neînțelegere. Aducem toată recunoștința omului care s-a învins pe sine și a ieșit din situația sa de viață confortabilă, pentru a merge să muncească din greu într-o fabrică de bere sau de biciclete. În primul rând să subliniem cât mai mult posibil înalta prețuire pe care o acordăm acestei fapte, pentru a evita impresia că l-am supune pe acest om unei critici disprețuitoare. Însă pentru orice om care *vrea* să vadă acest lucru, este absolut limpede că toată educația, toată știința prin care a trecut, nu i-a dat nici o judecată asupra vieții. Să încercăm să vedem *ce anume* se recunoaște prin aceasta: Cineva poate învăța tot ceea ce îl califică în prezent pentru a ocupa o funcție relativ superioară și în același timp să stea cu totul departe de viața asupra căreia trebuie să acționeze. Acest lucru nu este însă similar cu situația în care un om a fost instruit într-o școală ca să construiască poduri și apoi, când este pus în fața sarcinii de a construi un pod, nu înțelege de loc ce are de făcut? *Totuși nu:* lucrurile *nu* stau chiar așa. Celui ce s-a pregătit prost în vederea construirii de poduri, îi vor ieși la iveală lipsurile imediat ce intră în viața practică. El se va dovedi a fi un cârpaci și va fi dat afară peste tot. Însă lipsurile celui ce este prost pregătit pentru a acționa în viața socială nu ies la iveală așa de repede. Podurile prost

construite se prăbușesc. Și celui prejudiciat îi este atunci limpede faptul că cel ce a construit podul a fost un cârpaci. Însă cârpeala din activitatea socială iese la iveală numai prin suferința oamenilor implicați în aceasta. Însă nu există un ochi care să poată vedea așa de ușor legătura acestei suferințe cu cârpeala făcută, așa cum se vede legătura dintre prăbușirea podului și incapacitatea constructorului. – „Bine”, va spune cineva, „însă ce legătură au toate acestea cu știința spirituală? Crede cumva cel cu convingeri spiritual-științifice că aceste învățături i-ar fi adus consilierului guvernamental Kolb o mai bună înțelegere a vieții? La ce i-ar fi folosit acestuia dacă ar fi știut ceva despre «reîntrupare», «Karma» și toate «lumi suprasensibile»? Nimeni nu va vrea totuși să afirme că ideile despre sisteme planetare și lumi superioare l-ar fi ferit pe respectivul consilier guvernamental ca într-o zi să fie nevoit să-și mărturisească faptul că «de la birou se poate lucra foarte confortabil cu cele mai neplăcute noțiuni de economie politică». Omul care a ajuns la convingeri spiritual-științifice poate atunci într-adevăr să răspundă, așa cum a făcut-o Lessing într-o anumită situație: *„Eu sunt acest «nimeni», o afirm deschis*”. Numai că acest lucru nu trebuie înțeles ca și cum cineva poate acționa just din punct de vedere social cu învățătura despre „reîntrupare” sau cu știința despre „karma”. Acesta ar fi un lucru naiv, firește. Este evident că lucrurile nu stau în sensul că cei ce sunt destinați să devină consilieri guvernamentali, în loc să fie trimiși la Universitate la Schmoller, Wagner sau Brentano, să fie îndreptați spre „Doctrina secretă” a lui Blavatsky. – Aici este vorba de următorul lucru: o teorie de economie politică ce provine de la un om cu convingeri spiritual-științifice va fi una care-i permite să lucreze bine cu ea la birou, dar care în viața reală dă greș? Și tocmai un astfel de lucru nu trebuie ea să fie. *Când* nu rezistă o teorie în fața vieții? Atunci când ea este produsă de o gândire care nu este educată pentru viață. Însă principiile științei spirituale sunt legile reale ale vieții, așa cum

principiile electricității sunt legile unei fabrici de aparate electrice. Cine vrea să echipeze o astfel de fabrică, trebuie să-și însușească mai întâi principiile electricității. Și cine vrea să producă efecte în viață, acela trebuie să se familiarizeze cu legile vieții. Pe cât de îndepărtate de viață par învățăturile științei spirituale, pe atât de apropiate sunt ele în realitate. Privirii superficiale ele îi par străine de viață; adevăratei înțelegeri însă îi fac accesibilă viața. Omul nu se retrage din simplă curiozitate în „cercul științei spirituale”, pentru a dobândi aici tot felul de informații „interesante” despre lumi de dincolo, ci el își antrenează gândirea, simțirea și voința în „legile veșnice ale existenței” pentru a ieși afară în viața și cu o privire clară, luminoasă să înțeleagă această viață. Învățăturile științei spirituale constituie un drum ocolit spre o gândire, judecată și simțire *pline de viață*. Mișcarea spiritual-științifică va intra pe adevăratul său făgaș abia atunci când acest lucru va fi înțeles pe deplin. Acțiunea justă izvorăște dintr-o gândire justă; și acțiunea incorectă izvorăște dintr-o gândire greșită sau dintr-o lipsă de gândire. Cine vrea într-adevăr să creadă că în domeniul social se poate face ceva bun, trebuie să admită că depinde de *capacitățile omenești* ca acest bine să fie făcut. A te trudi cu perseverență și răbdare cu ideile științei spirituale înseamnă sporirea capacităților de acțiune socială. Aici nu este vorba numai de gândurile pe care cineva le asimilează prin știința spiritului, ci și de ceea ce *face un om din gândirea sa prin știința spiritului*.

Sigur, trebuie admis că înăuntrul cercului dedicat științei spiritului încă nu pot fi observate prea multe lucruri în ceea ce privește munca în această direcție. Și la fel de puțin poate fi negat faptul că, tocmai din acest motiv, cei aflați departe de știința spiritului au încă toate motivele să pună la îndoială afirmațiile de mai sus. Însă nu trebuie trecut cu vederea nici faptul că mișcarea spiritual-științifică, așa cum se înfățișează ea în prezent, se află abia la începutul acțiunii sale. Progresul ei ulterior va consta în implicarea sa în toate domeniile

practice ale vieții. Atunci, de exemplu, referitor la „problema socială”, în locul teoriilor care permit „să se lucreze cu ele foarte confortabil la birou”, va apărea acel fel de teorii care să capaciteze înțelegerea spre a judeca *viața* în mod imparțial și să dea voinței direcția spre acțiuni din care să izvorască mântuire și binecuvântare pentru semenii. Poate mulți vor spune că tocmai cazul lui Kolb ar face de prisos referirea la știința spirituală. Ar fi numai necesar ca cei ce se pregătesc pentru o meserie să nu învețe doar principiile ei în camerele de studiu, ci ei să se apropie de viață și pe lângă instruirea teoretică să primească și una practică. Pentru că imediat ce Kolb însuși a văzut cum este viața, i-a fost de asemenea suficient ceea ce învățase pentru a-și schimba opiniile. – Nu, acest lucru nu este suficient, întrucât deficiența este situată mai adânc. Când cineva vede că printr-o pregătire incompletă este în stare să construiască doar poduri care se prăbușesc, își dă seama că nu a dobândit nicidecum capacitatea de a construi poduri care să nu se dărâme. Pentru a reuși acest lucru, va trebui ca mai înainte să-și însușească o pregătire cu adevărat rodnică. Cu siguranță, oricât de insuficientă este teoria cuiva asupra legilor fundamentale ale vieții, el nu trebuie decât să observe condițiile sociale și în fața cuiva care nu muncește nu se va mai întreba: „de ce nu muncește derbedeul?” El va putea atunci înțelege din înseși condițiile existente de ce un asemenea om nu muncește. Însă odată cu aceasta a învățat el deja și cum anume e necesar să fie formate condițiile pentru prosperitatea oamenilor? În mod cert, toți oamenii bine intenționați care și-au pus pe masă planurile lor de îmbunătățire a destinului omenirii, nu au judecat asemenea consilierului Kolb, *înaintea* plecării acestuia în America. Desigur, ei ar fi avut cu toții convingerea chiar și înainte de o astfel de expediție că o situație care merge prost nu poate fi îndepărtată cu fraza: „de ce nu muncește derbedeul?”. Cu toate acestea, sunt oare toate propunerile lor de reformă socială rodnice? Nu, acestea nu pot fi astfel, din moment ce se contrazic atât de des

unele cu altele. Și de aceea avem dreptul să spunem că nici chiar planul pozitiv de reformă al consilierului Kolb, după schimbarea punctului său de vedere, nu poate avea prea mare efect. Tocmai aceasta este greșeala timpului nostru în această privință: faptul că oricine se consideră capabil să înțeleagă viața, chiar dacă nu s-a preocupat de loc de legile fundamentale ale vieții și nu și-a educat mai întâi gândirea pentru a percepe adevăratele forțe ale vieții. Și știința spirituală este școlire în direcția unui mod de judecare sănătoasă a vieții, întrucât ea merge până la temeliile vieții. Nu e de nici un folos să vedem că circumstanțele sociale îl aduc pe om în anumite situații de viață nefavorabile în care el decade: trebuie să învățăm să cunoaștem *forțele* prin care sunt formate condiții favorabile. Și acest lucru nu îl pot face experții noștri în economie politică din același motiv din care cineva care nu știe tabla înmulțirii nu poate face înmulțiri. Oricât de multe șiruri de numere ar fi puse în fața unui astfel de om, faptul că le privește nu îl ajută cu nimic. La fel stau lucrurile dacă punem în fața realității un om a cărui gândire nu înțelege nimic din forțele aflate la temelia vieții sociale: el poate să descrie oricât de temeinic ceea ce vede; felul cum se împletesc forțele sociale întru bunăstarea sau nenorocirea oamenilor el nu îl poate observa de loc.

În timpul nostru este nevoie de o concepție de viață care să conducă la adevăratele izvoare ale vieții. Știința spirituală poate să fie o astfel de concepție de viață. Dacă toți cei ce vor să-și formeze o opinie despre „necesitățile sociale” ar vrea să treacă mai întâi prin preceptele științei spirituale, atunci am progresa. Obiecția potrivit căreia astăzi cei ce se dedică științei spirituale doar „vorbesc”, fără să „acționeze”, poate fi considerată la fel de puțin validă ca și cea care spune că de vreme ce opiniile spiritual-științifice nu au fost încă testate, acestea s-ar putea dovedi a fi o teorie la fel de nedefinită și fără perspectivă ca teoria economică a d-lui Kolb. Prima obiecție e lipsită

de sens, pentru că este evident că un om nu poate „acționa” atâta vreme cât căile de acțiune îi sunt blocate. Un cunoscător al sufletului poate foarte bine să știe ce ar trebui să facă un tată pentru educația copilului său; dar el nu poate să „acționeze” dacă respectivul tată nu îl solicită ca educator. În această privință trebuie așteptat cu răbdare până când „vorbirea” celor care se străduiesc în știința spirituală îi va convinge pe cei care dețin puterea de „acțiune”. Și acest lucru se va întâmpla. Nici cealaltă obiecție nu este mai puțin inconsecventă. Și ea poate fi de fapt ridicată numai de către cei care nu cunosc esența adevărilor spiritual-științifice. Cel ce le cunoaște știe că ele nu se pot deloc trata ca în acea situație în care un lucru poate fi „testat”. Legile mântuirii oamenilor sunt așezate la fel de cert în temeliiile sufletului omenesc așa cum și tabla înmulțirii este pusă acolo. Trebuie numai să cobori suficient de adânc în aceste temelii ale sufletului omenesc. Cu siguranță, se poate *ilustra* ceea ce este înscris în acest fel în suflet, așa cum se poate ilustra că doi ori doi fac patru, dacă așezăm patru boabe în două grupe alăturate. Însă cine ar vrea să afirme faptul că adevărul propoziției „doi ori doi fac patru” trebuie „testat” mai întâi cu ajutorul boabelor? Lucrurile stau în realitate astfel: cel ce se îndoiește de adevărul spiritual științific încă nu a *recunoscut* acest adevăr, așa cum numai un om care încă nu a recunoscut că „doi ori doi fac patru” s-ar putea îndoi de aceasta. Atât de mult se deosebesc între ele aceste două lucruri – ultimul fiind așa de simplu, în vreme ce primul este așa de complicat: cu toate acestea, într-o altă privință asemănarea dintre ele există. E drept însă că atâta vreme cât cineva nu pătrunde el însuși în știința spirituală, nu o poate vedea. De aceea, pentru necunoscătorul științei spirituale nu poate fi adusă nici o „dovadă” în sprijinul acestui fapt. Nu se poate spune decât: mai întâi familiarizați-vă cu știința spirituală și apoi toate acestea vă vor deveni clare.

Menirea importantă pe care o are știința spirituală în timpul nostru se va arăta atunci când ea va fi devenit o plămădeală pentru întreaga viață. Atâta vreme cât acest drum în viață nu poate fi bătut în sensul deplin al cuvântului, cei cu convingeri spiritual-științifice se află abia la începutul activității lor. Și, de asemenea, atâta vreme cât vor trebui să audă reproșul că învățătura lor ar fi una potrivnică vieții. Da, ea este potrivnică așa cum calea ferată era potrivnică unei vieți capabile să vadă numai poștalionul ca reprezentând "viața adevărată". Ea este potrivnică vieții în felul în care viitorul este potrivnic trecutului.

În cele ce urmează vom intra în câteva detalii ale raportului dintre „știința spiritului și problema socială”.

Două perspective își stau față în față în legătură cu „problema socială”. Una vede cauzele binelui și răului din viața socială mai mult în oameni, cealaltă în principal în condițiile în care trăiesc oamenii. Reprezentanții primei opinii vor dori să favorizeze progresul străduindu-se să sporească abilitățile spirituale și fizice precum și sentimentele morale ale oamenilor; cei ce înclină spre a doua concepție, dimpotrivă, vor fi preocupați înainte de toate de ridicarea nivelului de viață, pentru că ei își spun că dacă oamenii pot avea cele necesare, atunci abilitățile și sentimentele lor morale se vor înălța de la sine la un nivel superior. Nu poate fi negat faptul că în prezent a doua perspectivă câștigă tot mai mult teren. În multe cercuri punerea accentului pe prima concepție trece drept semn al unei gândiri retrograde. Se spune: cel ce trebuie să se lupte de dimineața devreme până seara târziu cu cele mai amare nevoi nu poate ajunge la o dezvoltare a forțelor sale spirituale și morale. Dați pâine unui astfel de om mai înainte de a-i vorbi de chestiuni spirituale.

Ultima afirmație se transformă ușor într-un reproș, mai ales împotriva unei strădanii cum este cea spiritual științifică. Și nu sunt dintre cei mai răi oameni ai timpului nostru aceia care ridică un asemenea reproș. Aceștia afirmă: „Teozoful autentic coboară cu mare

neplăcere pe acest pământ din sferele devachanice și kamice. El preferă să învețe 10 cuvinte în sanscrită decât să afle ce e renta funciară”. Acestea pot fi citite într-o carte interesantă apărută recent «Die kulturelle Lage Europas beim Wiedererwachen des modernen Okkultismus» („Situația culturală în Europa la renașterea ocultismului modern”) de G L Dankmar (Leipzig, Oswald Mutze, 1905).

Este ușor de înțeles cum se ajunge la ridicarea unui asemenea reproș. Se arată că adeseori în timpul nostru există familii cu câte opt membri care trăiesc înghesuiți într-o singură odaie, cu aer și lumină insuficiente, că aceste familii trebuie să-și trimită la școală copiii într-o asemenea stare că aceștia se pot prăbuși de foame și slăbiciune. Atunci se spune: Nu trebuie oare ca cei ce sunt preocupați de progresul maselor să-și îndrepte, înainte de toate, întregul efort pentru remedierea acestor condiții? În loc să-și îndrepte atenția asupra învățăturilor despre lumile superioare, nu ar trebui să se preocupe de întrebarea: cum să fie înlăturate aceste situații de mizerie socială? „Teozofia să coboare din izolarea sa glacială jos printre oameni, în mijlocul oamenilor de rând; să pună în fruntea programului său cu seriozitate și cu adevărat revendicarea morală a fraternității universale și să acționeze în acest sens, fără să fie îngrijorată de consecințe; să facă din cuvântul lui Christos despre iubirea aproapelui faptă socială și ea va deveni și va rămâne o avuție aleasă și nepieritoare pentru omenire”. Așa se spune mai departe în cartea mai sus menționată.

Cei ce ridică o astfel de obiecție împotriva științei spirituale sunt bine intenționați. Da, trebuie admis că ei au dreptate în ceea ce privește pe mulți dintre cei ce se preocupă cu învățăturile științei spirituale. Fără îndoială, sunt printre ei persoane care vor să se îngrijească numai de propriile lor nevoi spirituale, care vor să știe numai de lucruri ca „viața superioară”, soarta sufletului după moarte

etc. – Și cu siguranță că nu este greșit atunci când se spune că în timpul prezent ar fi mai necesară o dezvoltare în sensul acțiunilor general folositoare, a iubirii aproapelui și a bunăstării oamenilor, decât cultivarea într-o singurătate străină de lume a vreunor facultăți superioare ațipite în suflet. Să vrei pe ultimele înainte de toate ar putea însemna un egoism rafinat, care pune propria bunăstare sufletească deasupra virtuților general omenești. Nu mai puțin poate fi auzită opinia potrivit căreia pentru o strădanie spirituală, așa cum este cea spiritual-științifică, pot nutri interes numai oamenii cărora le „merge bine”, și care, datorită acestui fapt, își pot dedica „timpul liber” unor astfel de lucruri. Cel ce trebuie însă ca de dimineața până seara să se chinuiască pentru un salariu de mizerie, nu se va putea hrăni cu fraze despre unitatea tuturor oamenilor, „viață superioară” și alte asemenea lucruri.

Este adevărat că și cei ce se străduiesc în știința spirituală păcătuiesc în diferite feluri în direcția menționată. Însă nu este mai puțin adevărat că viața spiritual-științifică bine înțeleasă trebuie să-i conducă pe oameni, ca indivizi particulari, spre virtuțile muncii din devotament și a activității în folosul comun. În orice caz, știința spiritului nu va putea *împiedica* pe nimeni să fie un om la fel de bun așa cum sunt și alții care nu știu sau nu vor să știe nimic despre știința spiritului. Însă toate acestea nu ating deloc esențialul în ceea ce privește „problema socială”. Pentru a pătrunde până la acest esențial este nevoie de mai mult decât vor să admită adversarii strădaniei spiritual-științifice. Fără multă vorbă, trebuie să li se recunoască acestor opozanți că se poate obține *mult* prin mijloacele propuse din unele direcții în scopul îmbunătățirii situației sociale. Un partid vrea ceva, altul vrea altceva. Unele dintre asemenea revendicări de partid, se dovedesc repede – pentru cel care gândește limpede – a fi himere; altele însă conțin în mod cert cel mai bun miez.

Owen, care a trăit între 1771 și 1858, cu siguranță unul dintre cei mai nobili reformatori sociali, a subliniat mereu faptul că omul este determinat de mediul în care crește și caracterul său nu se formează prin el însuși, ci prin condițiile de viață în care acesta prosperă. Nu trebuie contestată câtuși de puțin justetea orbitoare a acestor propoziții. Și încă mai puțin să le tratăm cu o ridicare disprețuitoare din umeri, ca fiind, mai mult sau mai puțin, ceva de la sine înțeles. Mult mai bine este să recunoaștem pe loc că multe se pot îmbunătăți dacă omul se ghidează în viața publică după astfel de cunoștințe. De aceea nici știința spiritului nu va împiedica pe nimeni să ia parte la astfel de acțiuni pentru progresul omenirii, care vor să conducă în sensul acestor cunoștințe la o soartă mai bună a claselor oprite și nevoiașе.

Numai că știința spirituală *trebuie* să meargă mai în adânc. Și anume, un progres *la nivel profund* nu poate fi determinat niciodată prin astfel de mijloace. Cine nu admite acest lucru nu a înțeles deloc de unde se trag condițiile de viață în care se află oamenii. În realitate oricât depinde viața oamenilor de aceste condiții, acestea din urmă sunt ele însele cauzate de oameni. Sau cine a creat instituțiile prin care unul este sărac, iar celălalt este bogat? Alți oameni, desigur. Faptul că acești „alți oameni” au trăit de cele mai multe ori *înaintea* celor care prosperă sau nu prosperă în condițiile respective, nu schimbă cu nimic situația. Suferințele pe care *natura* însăși le impune omului intră totuși numai indirect în considerație în ceea ce privește starea de lucruri *socială*. Aceste suferințe trebuie să fie micșorate, sau înlăturate în totalitate tocmai prin acțiunea omului. Și dacă acest lucru ne se întâmplă, dacă ceea ce este necesar în această direcție nu este făcut, atunci greșeala ține în definitiv numai de instituțiile oamenilor. O cunoaștere temeinică a lucrurilor ne învață că tot răul despre care se poate spune pe drept că ține de domeniul social,

izvorăște tot din faptele oamenilor. Desigur, în această situație nu omul particular, ci întreaga omenire este „făuritorul propriei fericiri”.

Pe cât de cert este *acest lucru*, la fel de adevărat este faptul că la o scară mai largă nici o parte considerabilă a omenirii, nici o castă sau clasă, nu cauzează în mod deliberat, cu rea intenție, suferința unei alte părți. Tot ceea ce se afirmă în această direcție se bazează numai pe lipsa de înțelegere. Cu toate că și acest lucru este de fapt un adevăr de la sine înțeles, el trebuie totuși exprimat. Pentru că deși astfel de lucruri sunt lesne de înțeles cu mintea, totuși în viața practică oamenii nu se comportă în sensul lor. Orice exploatator al seamănului său ar fi bineînțeles bucuros dacă victimele exploataării sale *nu* ar trebui să sufere. S-ar ajunge departe dacă oamenii nu ar considera doar aceasta ca ceva de la sine înțeles, ci și-ar și adapta percepțiile și sentimentele în acest sens.

Bine, dar ce să facem cu astfel de afirmații? Așa vor replica fără îndoială unii „gânditori sociali”. Trebuie cumva ca exploatatul să privească pe exploatator cu sentimente binevoitoare? Nu este de înțeles primul atunci când îl urăște pe ultimul și de la această ură ajunge la poziția partidului său? Ar fi cu siguranță o rețetă proastă – așa se va obiecta în continuare – dacă cel asuprit ar fi îndemnat spre iubire umană față de asupritorul său, cumva în sensul maximei marelui Buddha: „Ura nu va fi învinsă prin ură, ci numai prin iubire”.

Cu toate acestea, numai cunoașterea care pornește din acest punct conduce, în timpul prezent, la o „gândire socială” veritabilă. Și chiar aici este locul unde își face apariția atitudinea spiritual-științifică. Pentru că ea nu poate rămâne la suprafața înțelegerii lucrurilor, ci trebuie să pătrundă în adânc. De aceea ea nu se poate opri să arate numai că prin aceste sau acele condiții se creează mizerie, ci trebuie să înainteze până la singura cunoaștere care este roditoare: cum au fost create aceste condiții și cum se creează ele continuu în prezent. Și

în fața acestor probleme profunde cele mai multe teorii sociale se dovedesc a fi doar niște „teorii cenușii”, dacă nu chiar vorbe goale.

Câtă vreme se va rămâne cu gândirea la suprafața lucrurilor, se va atribui o putere cu totul falsă condițiilor, de fapt exteriorului. Întrucât aceste condiții sunt numai *expresia* unei *vieți lăuntrice*. Și așa cum corpul omenesc este înțeles numai de cel ce știe că acesta este expresia sufletului, la fel și instituțiile exterioare din viață pot fi judecate corect numai de cel ce și-a clarificat faptul că acestea nu sunt nimic altceva decât creația sufletelor omenesci, care își încorporează în acestea propriile lor sentimente, convingeri și gânduri. Condițiile în care omul trăiește au fost create de semenii săi; și omul nu-și va crea niciodată condiții mai bune, dacă nu va porni de la alte gânduri, convingeri și sentimente decât au avut acei creatori.

Să considerăm aceste lucruri mai concret. Din afară va apărea lesne ca asupra cel ce are o casă îmbelșugată, călătorește la clasa întâi etc. Și va apărea ca asupra cel ce poartă o haină ponosită și care trebuie să călătorească la clasa a patra. Dar nu e nevoie să fii vreun individ fără milă și nici vreun reacționar sau altele asemenea ca să înțelegi totuși cu o gândire limpede următorul lucru. Nimeni nu este asupra și exploatat prin faptul că eu port o haină sau alta, ci numai datorită faptului că eu îl remunerez prea puțin pe muncitorul care îmi face haina. Muncitorul sărac, care își achiziționează cu bani mai puțini haina sa modestă este față de semenii săi, *în această privință*, exact în aceeași situație cu cel bogat care își comandă o haină mai bună. Fie că sunt sărac, fie că sunt bogat: eu exploatez dacă obțin lucruri care nu sunt plătite suficient. La drept vorbind, astăzi orice om care se uită măcar o singură dată la sine însuși nu poate numi pe un altul asupra. Dacă va face acest lucru în mod riguros, atunci va descoperi curând pe „asupritor” și în sine însuși. Munca pe care tu trebuie să o furnizezi celor avuți, este furnizată contra unei plăți proaste *numai* acestora? Nu, cel ce se află lângă tine și care se plânge împreună cu

tine de asuprire, își procură munca mâinilor tale în exact aceleași condiții ca și cel prosper, împotriva căruia vă ridicați amândoi. Dacă ne clarificăm odată acest lucru vom găsi apoi alte puncte de reper pentru „gândirea socială”, decât cele uzuale.

Printr-o astfel de orientare a gândirii va deveni limpede că noțiunile „bogat” și „exploatare” trebuie separate complet. Dacă astăzi un om este sărac sau bogat, aceasta depinde de abilitățile sale personale sau de cele ale predecesorilor săi sau de cu totul alte lucruri. Faptul că unul este exploatarele forței de muncă a altuia, nu are nimic de a face cu aceste lucruri. Cel puțin nu în mod direct. Însă are foarte mult de a face cu altceva. Și anume cu faptul că instituțiile noastre sau condițiile din jurul nostru sunt construite pe baza *interesul personal individual*. Trebuie gândit cu deplină claritate asupra acestui lucru; altfel se va ajunge la o interpretare greșită a ceea ce a fost spus. Dacă astăzi vreau să achiziționez o haină, atunci potrivit condițiilor existente, pare cu totul firesc să o achiziționez cât mai ieftin posibil. Aceasta înseamnă: eu mă am în vedere numai pe *mine* în această chestiune. Prin aceasta este indicat criteriul care ne guvernează întreaga viață. Desigur, este ușor ca aici să fie adusă o obiecție. Se poate spune: nu este aceasta tocmai strădania partidelor și a personalităților care gândesc asupra socialului – să remedieze acest rău? Nu există efortul pentru ca „munca” să fie protejată? Nu revendică oare clasele muncitoare și reprezentanții lor creșteri ale salariilor și limitări ale timpului de muncă? A fost spus deja mai sus că din punctul de vedere al prezentului nu va fi adusă nici cea mai mică obiecție împotriva unor astfel de revendicări și măsuri. Firește, prin aceasta nici nu se vorbește în favoarea vreuneia dintre revendicările de partid existente. În special din perspectiva despre care este vorba aici nu intră în considerație nici o luare de poziție, nici „pro” nici „contra”. Așa ceva stă de la început cu totul în afara modului de considerare spiritual-științific.

Se pot introduce oricât de multe îmbunătățiri pentru protejarea oricărei clase de muncitori și prin aceasta, fără îndoială, să se contribuie mult la ridicarea nivelului de trai al unui grup sau altul de oameni: prin aceasta *esența* exploatării nu va fi atenuată. Pentru că aceasta ține de faptul că un om obține produsul muncii unui alt om pe criteriul *interesului personal*. Fie că am mult, fie că am puțin: dacă eu mă folosesc de ceea ce am pentru satisfacerea interesului meu personal, atunci *trebuie* ca celălalt să fie exploatat. Dacă protejez munca celui alt păstrând însă acest criteriu, atunci numai aparent se realizează ceva. Dacă eu plătesc mai mult pentru munca celui alt, atunci și el va trebui la rândul său să plătească mai mult pentru munca mea, căci altfel prin îmbunătățirea situației unuia va fi cauzată înrăutățirea situației celui alt.

Pentru lămurire să aducem un alt exemplu. Dacă eu cumpăr o fabrică, pentru ca prin aceasta să câștig maxim posibil pentru mine, atunci voi avea în vedere să capăt forța de muncă cât de ieftin posibil, etc. Tot ceea ce se va petrece va sta sub criteriul interesului personal individual. – Dacă, dimpotrivă, cumpăr fabrica după criteriul de avea grijă cât mai bine posibil de două sute de oameni, atunci toate măsurile mele vor primi un alt colorit. – Practic *astăzi* al doilea caz nu se va putea deosebi foarte mult de primul. Aceasta ține numai de faptul că altruistul *solitar* nu poate prea mult într-o comunitate care în rest este construită pe interesul personal. Cu totul altfel ar sta lucrurile, dacă munca altruistă ar fi una *universală*.

Un gânditor „practic” va replica în mod firesc că numai printr-o „atitudine bună” nimănui nu-i va fi posibil să își ajute muncitorii cu condiții salariale mai bune. Pentru că totuși nu prin bunăvoință crește cineva venitul obținut din mărfurile sale, lucru fără de care nu va putea crea condiții mai bune pentru muncitorii săi. – Și tocmai despre aceasta e vorba: să se înțeleagă că această obiecție este o eroare totală. Toate interesele și de aici toate condițiile de viață se schimbă dacă

atunci când achiziționează un lucru un om nu se mai are în vedere pe *sine*, ci pe *ceilalți*. Spre ce trebuie să privească cineva care nu poate servi decât propria sa bunăstare? Nimic altceva decât să câștige cât mai mult posibil. *Cum* trebuie să muncească ceilalți, ca să îi satisfacă nevoile *sale*, este un lucru pe care el nu-l poate lua în considerare. El trebuie prin urmare să-și desfășoare forțele sale în *lupta* pentru existență. Dacă înființez o întreprindere care trebuie să-mi aducă *mie* un câștig cât mai mare posibil, atunci nu mă va interesa în ce fel este pusă în mișcare forța de muncă care lucrează pentru mine. Dacă însă nu mă iau pe mine în considerare, ci privesc numai din perspectiva: cum îi slujește munca mea pe ceilalți? atunci totul se schimbă. Nimic nu mă mai împinge atunci să întreprind ceva care poate fi defavorabil altuia. Atunci nu îmi mai pun forțele mele în serviciul propriu, ci în serviciul celorlalți. Iar aceasta are drept urmare o cu totul altă desfășurare a forțelor și capacităților oamenilor. Despre cum se schimbă în mod *practic* condițiile de viață prin aceasta, vom vorbi în finalul articolului.

Robert Owen poate fi desemnat, într-un anumit sens, un geniu al eficacității sociale practice. El avea două însușiri care justifică întru totul această desemnare: o privire prevăzătoare în ceea ce privește instituțiile de utilitate socială și o nobilă iubire pentru oameni. E suficient numai să observăm ce a realizat el prin aceste două însușiri ale sale, ca să putem aprecia în mod just întreaga lor semnificație. El a creat în New Lanark așezăminte industriale prototip, în care le-a dat de lucru muncitorilor într-o asemenea manieră, încât aceștia nu numai că duceau o existență omenească demnă în ceea ce privește condițiile materiale, ci trăiau și în condiții morale satisfăcătoare. Persoanele care au fost reunite acolo erau în parte dedate alcoolului. Printre aceștia el a pus și elemente mai bune, care acționau prin exemplul propriu asupra primilor. Și astfel au luat naștere cele mai bune rezultate ce se puteau imagina. Ceea ce a reușit acolo Owen face

imposibilă așezarea lui pe aceeași treaptă cu alți „reformatori ai lumii” mai mult sau mai puțin fantastici, așa-numiții utopici. El s-a menținut tocmai în cadrul instituțiilor realizabile practic, în care deasemenea orice om care refuză să se lase pradă visării poate presupune că ar reuși, la început pe o anume arie restrânsă, să scoată mizeria socială din viața oamenilor. De asemenea, nu înseamnă să fim nepractici dacă nutrim încrederea că o arie așa de mică acționează ca model și, pornind de la ea, treptat, ar putea fi stimulată o dezvoltare sănătoasă a destinului omului în direcția socială.

Owen însuși a gândit probabil în acest fel. De aceea s-a încumetat să mai facă un un pas înainte pe calea pe care intrase. În 1824 a început să construiască în regiunea Indiana din nordul Americii un fel de mic stat model. A obținut un teren rural pe care voia să întemeieze o comunitate de oameni bazată pe libertate și egalitate. Toate amenajările au fost astfel făcute încât exploatarea și asuprirea să fie imposibile. Cine își asuma o astfel de misiune trebuia să aducă cu sine cele mai frumoase virtuți: dorința de a-i face fericiți pe semenii săi și încrederea în bunătatea naturii omenеști. El trebuia să creadă că plăcerea de a munci se va dezvolta de la sine în natura umană, odată ce belșugul acestei munci apare asigurat prin instituțiile corespunzătoare.

Această credință era așa de puternic prezentă în Owen, că numai niște experiențe cu adevărat rele l-ar fi făcut să se clatine.

Și aceste experiențe rele și-au făcut cu adevărat apariția. După îndelungate și nobile strădanii, Owen a ajuns la recunoașterea faptului că „înfăptuirea unor astfel de colonii va fi mereu forțată să eșueze dacă nu s-au schimbat mai întâi moravurile la nivel general; și ar fi mai important să se acționeze asupra omenirii pe calea teoretică, decât pe cea a practicii”. – Acest reformator social a fost împins către o asemenea opinie prin faptul că s-au găsit mulți fără chef de lucru și care au vrut să se debaraseze de muncă, punând-o în cârca semenilor

lor; ceea ce a condus la neînțelegeri, la lupte și, în final, la falimentul coloniei.

Experiența lui Owen poate fi instructivă pentru toți cei ce vor să învețe cu adevărat. Ea poate constitui o punte de trecere de la toate instituțiile artificiale create și artificial inventate în vederea bunăstării omenirii, la o muncă socială rodnică care să țină seama de realitatea adevărată.

Grație experienței sale Owen a putut fi vindecat complet de credința că toată mizeria omenirii este cauzată doar de „instituțiile proaste” în care trăiesc oamenii și că bunătatea naturii umane ar ieși la iveală de la sine dacă aceste instituții ar fi îmbunătățite. El a fost nevoit să se convingă că instituțiile bune rămân în picioare numai dacă oameni care iau parte la ele sunt prin natura lor launtrică înclinați să le mențină, dacă ei le susțin cu căldură.

Cineva s-ar putea gândi în primul rând la faptul că ar fi fost necesar ca oamenii pentru care erau avute în vedere astfel de instituții, să fie pregătiți teoretic pentru aceasta. Poate prin a li se clarifica ceea ce este just și măsurile corespunzătoare acestui scop. Nu este deloc greu pentru cineva lipsit de prejudecăți să subînțeleagă așa ceva din mărturisirile lui Owen. Și cu toate acestea la un rezultat cu adevărat practic putem ajunge numai dacă pătrundem mai adânc în această chestiune. De la simpla credință în bunătatea naturii umane, care l-a îndus în eroare pe Owen, trebuie să se avanseze la o veritabilă *cunoaștere a omului*. – Oricâtă clarificare și-ar putea vreodata însuși oamenii asupra faptului că anumite instituții sunt adecvate scopului și pot fi o binecuvântare pentru omenire – orice astfel de claritate nu va putea să ducă *pe termen lung* la scopul dorit. Pentru că omul nu va putea dobândi impulsul launtric pentru muncă printr-o astfel de pricepere clară, atunci când în el, din partea cealaltă, se impun pornirile întemeiate pe egoism. Acest egoism este, înainte de toate, parte din natura omului. Și în consecință el este activ în simțirea

omului atunci când acesta trebuie să trăiască și să muncească în societate împreună cu alții. Aceasta conduce cu o anumită necesitate ca în practică cei mai mulți să considere ca fiind cea mai bună o astfel de organizare socială prin care fiecare individ își poate satisface cel mai bine nevoile sale. Astfel că sub influența simțirii egoiste problema socială se configurează, în mod natural, în forma: ce instituții sociale trebuie create astfel încât fiecare om să poată avea *pentru sine* rezultatul muncii sale? Și mai ales în perioada noastră de gândire materialistă puțini sunt cei care iau în considerare altă ipoteză. Deseori poate fi auzit ca un adevăr de la sine înțeles faptul că o ordine socială ce se vrea întemeiată pe bunăvoință și compasiunea față de oameni ar fi o absurditate. Se socotește mai degrabă ca întreaga comunitate umană poate prospera cel mai bine atunci când fiecare individ poate, deasemenea, sa-și bage în buzunar venitul „deplin” sau maxim posibil al muncii sale.

Exact opusul ne învață acum ocultismul, care este întemeiat pe o cunoaștere mai profundă a omului și a universului. El arată tocmai faptul că întreaga mizerie omenească este urmare a egoismului și că într-o comunitate omenească trebuie să apară cu necesitate, în orice moment, mizeria, sărăcia și lipsurile, dacă acea comunitate se bazează în vreun fel pe egoism. Pentru a înțelege acest lucru e nevoie, ce-i drept, de cunoștințe mai profunde decât cele care planează ici și colo sub stindardul științei sociale. Această „știință socială” are în vedere numai partea exterioară a vieții oamenilor, nu însă și forțele existente în adânc. Ba chiar este foarte greu pentru majoritatea oamenilor de astăzi să trezească în ei măcar o presimțire despre faptul că ar putea fi vorba despre astfel de forțe adânc cuibărite. Ei îl consideră un visător nepractic pe acela care, într-un fel sau altul, vine la ei cu astfel de lucruri. Acum însă nu poate fi făcută nici aici vreo încercare de a dezvolta o teorie socială clădită pe forțe care zac în adânc. Pentru aceasta ar fi necesară o lucrare foarte vastă. Un singur lucru poate fi

realizat: să se indice adevăratele legi ale conlucrării dintre oameni și să se arate ce considerații sociale raționale reies de aici pentru cunoscătorul acestor legi. La o înțelegere deplină a acestor lucruri poate ajunge numai cel ce dobândește o concepție despre lume întemeiată pe ocultism. Și toată această revistă lucrează pentru transmiterea unei astfel de concepții despre lume. Nimeni nu o poate aștepta de la un singur articol despre „problema socială”. Tot ce-și poate lua ca sarcină acest articol este să pună în lumină, din punct de vedere ocult, aceasta problemă. Vor exista totuși persoane care vor recunoaște în simțirea lor justetea celor expuse foarte pe scurt aici și care nu pot fi înfățișate în toate detaliile.

Acum, legea socială majoră indicată de ocultism este următoarea: *„Bunăstarea unei colectivități de oameni care lucrează împreună este cu atât mai mare, cu cât este mai mică revendicarea de către individ, pentru sine, a veniturilor din realizările sale, cu alte cuvinte, cu cât mai mult individul cedează aceste venituri colegilor săi de muncă și cu cât mai mult propriile sale nevoi sunt satisfăcute nu din realizările sale, ci din realizările altora”*. Toate instituțiile dintr-o colectivitate de oameni, care sunt în contradicție cu această lege, după mai multă vreme generează obligatoriu mizerie și lipsuri într-o parte sau alta a colectivității. Această lege majoră este valabilă în viața socială cu aceeași exclusivitate și necesitate cu care o lege a naturii este valabilă în privința unei arii precise de consecințe naturale. Nu trebuie însă socotit că ar fi suficient dacă această lege ar fi acceptată drept una general morală sau ar fi transpusă în convingerea că fiecare individ trebuie să muncească în slujba semenilor săi. Nu, în realitate legea trăiește numai așa cum e posibil să trăiască ea atunci când o colectivitate de oameni reușește să creeze astfel de instituții ca niciodată cineva să nu poată acapara pentru sine însuși fructele propriei sale munci, ci dimpotrivă acestea, pe cât posibil în totalitate, să fie în beneficiul colectivității. El însuși, la rândul său, trebuie să fie

susținut prin munca semenilor săi. Ceea ce este important aici este ca munca pentru semeni și obținerea unui anumit venit să fie două lucruri cu totul separate unul de altul.

Pe cei ce își închipuie că sunt „oameni practici” un astfel de „idealism îngrozitor” nu va putea decât să îi facă să zâmbească – despre acest ocultistul lucru nu își face nici o iluzie. Și totuși legea de mai sus este mai practică decât oricare altă lege care a fost concepută sau introdusă în realitate vreodată de vreun „om practic”. Oricine examinează cu adevărat viața, poate descoperi că orice comunitate omenească care există undeva în lume sau a existat vreodată are două feluri diferite de instituții. O parte din instituții corespunde acestei legi, cealaltă o contrazice. Așa trebuie să se petreacă lucrurile pretutindeni, indiferent dacă oamenii vor acest lucru sau nu. Orice colectivitate s-ar descompune imediat dacă munca indivizilor nu s-ar mai îndrepta spre întregul său. Dar de asemenea, egoismul oamenilor s-a pus dintotdeauna de-a curmezișul acestui întreg. El a căutat să dobândească pentru individ cât mai mult posibil din munca sa. Și numai ceea ce a luat naștere în acest fel din egoism a avut dintotdeauna ca efect lipsuri, sărăcie și mizerie. Aceasta desigur, nu înseamnă nimic altceva decât că întotdeauna se va dovedi nepractică acea parte din instituțiile umane care este înfăptuită de „practicieni” în acest fel, care ia în considerare fie egoismul propriu fie cel al altcuiva.

Acum firește nu poate fi vorba numai ca cineva să recunoască o astfel de lege, ci este vorba și de faptul că practica reală începe cu întrebarea: cum poate fi aceasta transpusă în realitate? Este limpede că aceasta lege nu spune nimic altceva decât: Bunăstarea oamenilor este cu atât mai mare cu cât mai mic este egoismul. Așadar transpunerea în realitate trebuie făcută cu oameni care găsesc calea de ieșire din egoism. Dar acest lucru este practic cu totul imposibil, dacă măsura bunăstării și nenorocirii individului se definește după

munca sa. Omul care muncește *pentru sine, trebuie* să cadă treptat pradă egoismului. Numai cel ce muncește în întregime pentru ceilalți, poate să devină treptat un muncitor lipsit de egoism.

Pentru aceasta este necesară însă o condiție. Dacă un om muncește pentru un altul, atunci el trebuie să găsească în acest altul motivul muncii sale; și dacă cineva este să muncească pentru colectivitate, atunci el va trebui să perceapă și să simtă însemnătatea, esența și semnificația acestei colectivități. Aceasta o poate face numai atunci când colectivitatea este ceva mai mult, total diferit, decât de o sumă mai mult sau mai puțin determinată de oameni individuali. Ea trebuie să fie pătrunsă de un spirit real, la care ia parte fiecare individ. Ea trebuie să fie în așa fel, încât fiecare să își spună: ea este autentică și eu *vreau* ca ea să fie așa. Colectivitatea trebuie să aibă o misiune spirituală; și fiecare individ trebuie să vrea să contribuie la împlinirea acestei misiuni. Toate ideile progresiste nedefinite, abstracte despre care se vorbește în mod obișnuit nu pot înfățișa o asemenea misiune. Dacă numai ele domină, atunci un individ va munci aici, sau un grup va munci acolo, fără ca în socoteala lor să se găsească această vedere de ansamblu la ce altceva este de folos munca lor, dincolo de ei și de ai lor sau de câteva interese de care ei depind direct. Până jos în indivizi trebuie să fie viu acest spirit al colectivității.

Binele a înflorit dintotdeauna numai acolo unde într-un fel sau altul a fost împlinită o astfel de viață a spiritului colectiv. Cetățeanul unui oraș grecesc din antichitate, chiar și cel al unui oraș liber din Evul Mediu avea cel puțin ceva de genul unui sentiment obscur al unui astfel de spirit colectiv. Nu este un contraargument faptul că, de exemplu, instituțiile corespunzătoare din Grecia Antică au fost posibile numai pentru că exista o armată de sclavi care executau munca pentru „cetățenii liberi” și care nu au fost împinși spre aceasta de către spiritul colectiv, ci prin constrângerea exercitată de stăpânii lor. – Din acest exemplu putem învăța numai că viața omenirii este

supusă evoluției. În prezent omenirea a ajuns pe o treaptă pe care este imposibilă o astfel de soluție a problemei sociale precum a dominat în Grecia Antică. Chiar și de către grecul cel mai nobil sclavia nu era considerată o nedreptate, ci o necesitate omenească. De aceea, de exemplu, marele Platon a putut construi un ideal despre stat în care spiritul colectiv se realiza prin faptul că majoritatea lucrătorilor erau siliți să muncească de către cei puțini, care aveau înțelegerea lucrurilor. Sarcina prezentului este însă ca oamenii să ajungă într-o astfel de stare ca fiecare individ în parte, pornind din cel mai lăuntric impuls al său, să îndeplinească munca pentru colectivitate.

De aceea, nimeni nu trebuie să se gândească să caute o soluție la problema socială care să fie valabilă pentru toate timpurile, ci pur și simplu fiecare să gândească la felul în care trebuie să-și modeleze gândirea și acțiunea sa socială ținând seama de necesitățile nemijlocite ale prezentului în care trăiește. – În prezent nici un individ nu poate deloc să conceapă teoretic sau să transpună în fapt ceva care ar putea să rezolve problema socială ca atare. Pentru aceasta el ar trebui să aibă puterea de a ține cu forța un număr de oameni în condițiile create de el. Nu poate fi nici o îndoială asupra faptului că dacă Owen ar fi avut puterea sau voința de a-i constrânge pe toți oamenii din colonia sa să facă munca ce le revenea, atunci lucrurile ar fi trebuit să meargă. Însă despre o asemenea constrângere nici nu poate fi vorba în prezent. Trebuie să fie prilejuită posibilitatea ca fiecare să facă din liberă voință lucrurile pentru care este competent conform cu măsura capacităților și a forțelor sale. Dar exact din această cauză, nici în ruptul capului nu se poate proceda în sensul mărturisirii lui Owen, citată mai sus, ca asupra oamenilor să se exercite o influență „în sens teoretic”, fiindu-le mijlocită o simplă priveliște asupra felului cum s-ar orândui cel mai bine condițiile economice. O teorie economică seacă nu poate fi niciodată un impuls împotriva puterilor egoiste. Pentru câțiva vreme o astfel de teorie economică este capabilă să

confere maselor un anumit avânt a cărui *aparență* este asemănătoare cu un idealism. Pe termen lung însă o astfel de teorie nu poate fi de folos nimănui. Cel care inoculează unei mase de oameni o astfel de teorie, fără să îi dea ceva cu adevărat spiritual, acela păcătuiește împotriva sensului real al evoluției umane.

Singurul lucru care poate ajuta este un mod spiritual de a vedea lumea care, prin el însuși, prin ceea ce el poate oferi, se instalează și se simte acasă în gândurile, în sentimentele, în voința, pe scurt, în întreg sufletul oamenilor. Credința lui Owen în bunătatea naturii omenеști este numai în parte corectă; pe de altă parte însă aceasta este una dintre cele mai rele iluzii. Ea este justă prin aceea că în fiecare om se află ațipită o „sine superioară”, care poate fi trezită. Însă ea poate fi eliberată din ațipirea sa numai printr-o concepție despre lume care are proprietățile menționate mai sus. Dacă, în acest caz, oamenii sunt aduși în instituțiile concepute de Owen, atunci comunitatea va prospera în cel mai frumos sens. Dacă însă sunt reuniți oameni care nu au o astfel de concepție despre lume, atunci ceea ce este bun în aceste instituții se va transforma inevitabil, după un timp mai scurt sau mai lung, în rău. La oamenii care nu au o concepție despre lume îndreptată spre spirit, tocmai acele instituții care promovează bunăstarea materială cauzează inevitabil și o intensificare a egoismului și, prin aceasta, generează treptat lipsuri, mizerie și sărăcie. – Este adevărat în cel mai propriu sens al cuvântului următorul fapt: doar omul individual poate fi ajutat procurându-i pâine; unei colectivități i se poate procura pâine numai ajutând-o să obțină o concepție despre lume. Căci nu ar fi chiar deloc de folos dacă am vrea să-i procurăm pâine *fiecărui* individ dintr-o colectivitate. În mod inevitabil, după un timp, lucrurile tot ar lua așa o întorsătură că iarăși mulți nu vor avea pâine.

Cunoașterea acestor principii îi deposează, ce-i drept, de niște iluzii pe anumiți oameni cărora le-ar plăcea să se erijeze în

binefăcători ai mulțimii. Pentru că ele fac ca munca pentru binele social să fie o treabă cu adevărat dificilă. Și în plus o fac să fie una în care rezultatele, în anumite situații, se pot construi numai din reușite parțiale mici de tot. Cea mai mare parte din ceea ce astăzi toate partidele pretind a fi leac în viața socială își pierde valoarea, se dovedește a fi amăgire și vorbărie deșartă, fără cunoașterea suficientă a vieții umane. Nici un parlament, nici o democrație, nici o agitație a maselor, nimic din toate acestea nu poate avea vreo însemnătate pentru privirea mai adâncă, dacă ele încalcă legea enunțată mai sus. Și orice lucru de acest fel, poate acționa favorabil, atunci când se comportă în spiritul acestei legi. Este o iluzie gravă să crezi că vreun delegat al unui popor în vreun parlament poate contribui cu ceva la bunăstarea omenirii, dacă activitatea sa nu este rânduită în spiritul legii sociale majore.

Oriunde intră în acțiune această lege, oriunde cineva lucrează în spiritul ei, în măsura în care îi este posibil în locul în care este plasat în comunitatea umană: acolo este obținut binele, chiar și atunci când în cazuri particulare el este de o cât de mică întindere. Și numai din acțiuni individuale, care izbutesc în acest fel, se constituie un progres social global salutar. – Negreșit, se întâmplă de asemenea ca în cazuri particulare comunități mai mari de oameni să aibă o predispoziție deosebită pentru acest lucru, cu ajutorul căreia să obțină dintr-o dată un rezultat mai mare în direcția arătată. Și, în momentul de față există deja anumite comunități de oameni în predispozițiile cărora se pregătește așa ceva. Ei vor face posibil ca omenirea, cu ajutorul lor, să înfăptuiască, ca un hei-rup, un salt în dezvoltarea socială. Ocul-tismului îi sunt cunoscute astfel de comunități umane; însă nu poate fi sarcina sa să vorbească public despre asemenea lucruri. Și există de asemenea mijloace de a pregăti mase mai mari de oameni pentru un astfel de salt, care e foarte posibil să fie făcut într-un timp nu prea îndepărtat. Ceea ce poate face însă orice om, este ca în cadrul sferei

sale de activitate să lucreze în sensul legii de mai sus. Nu există nici o poziție a unui om în lume înlăuntrul căreia acest lucru nu se poate face: oricât de neînsemnată sau de influentă ar părea aceasta.

Lucrul cel mai important este, fără îndoială, ca fiecare să caute calea spre o concepție despre lume care se îndreaptă spre o adevărată cunoaștere a spiritului. Orientarea spirituală antroposofică se poate dezvolta spre o astfel de concepție pentru toți oamenii, dacă ea se formează din ce în ce mai mult în felul în care corespunde conținutului ei și tendințelor pe care le are. Prin ea omul poate să trăiască experiența că nu întâmplător este născut într-un anumit loc și într-un anumit timp, ci că prin legea spirituală a cauzelor, Karma, este pus cu necesitate în locul în care se găsește. El poate vedea că destinul său bine întemeiat l-a adus în comunitatea de oameni înlăuntrul căreia se află. Și despre capacitățile sale poate să devină conștient că nu din întâmplare îi sunt atribuite lui, ci că ele au un sens înăuntrul legii cauzelor.

Și el poate pătrunde înțelesul acestor lucruri în așa fel că această înțelegere nu rămâne un lucru rațional sec, ci ea îi umple treptat tot sufletul cu viață lăuntrică.

De aceea lui îi va încolți sentimentul că împlinește un sens mai înalt dacă lucrează în sensul locului său în lume și în sensul capacităților sale. Din această înțelegere nu va rezulta vreun idealism fantomatic, ci un puternic impuls al tuturor forțelor sale, și el va considera o acțiune într-o astfel de direcție ca ceva tot atât de firesc precum, într-o altă privință, sunt mâncatul și băutul. Și mai departe, el va recunoaște sensul comunității de oameni căreia îi aparține. El va înțelege raporturile în care comunitatea sa de oameni se situează față de altele; și astfel spiritele individuale ale acestor comunități se vor îmbina într-un tablou al întregului Țel spiritual al misiunii unitare a întregului neam omenesc. Și de la neamul omenesc cunoașterea sa va putea extinde până la sensul întregii existențe a pământului. Numai

cine nu se implică în modul de a privi lumea în direcția care a fost schițată, se poate îndoi de faptul că ea trebuie să lucreze așa cum este arătat aici. În vremea de azi, desigur, la cei mai mulți oameni există puțină înclinație de a se implica în așa ceva. Dar este inevitabil ca modul de reprezentare spiritual-științific să traseze cercuri din ce în ce mai mari. Și în măsura în care el face acest lucru oamenii vor face ceea ce este just pentru a produce progresul social. Nu se poate nutri îndoială asupra acestui lucru pe motivul că până acum nici un mod de a vedea lumea nu a dus la fericirea omenirii. Potrivit legilor de dezvoltare a omenirii, în nici un timp anterior nu a fost posibil să survină ceea ce de acum înainte devine treptat posibil: să fie transmisă tuturor oamenilor o concepție despre lume cu perspectiva asupra rezultatelor practice pozitive indicate.

Concepțiile despre lume de până acum au fost accesibile numai unor grupuri de oameni. Însă ceea ce până acum s-a desfășurat în bine în neamul omenesc vine totuși de la concepțiile despre lume. La o bunăstare generală poate conduce numai o asemenea concepție despre lume care poate cuprinde toate sufletele și poate aprinde în ele viața launtrică. Modul de reprezentare spiritual științific va fi capabil de acest lucru pretutindeni unde acesta va corespunde cu adevărat predispozițiilor sale. – Firește, privirea nu trebuie îndreptată pur și simplu asupra înfățișării primite deja de acest mod de reprezentare; pentru ca să fie recunoscută corectitudinea celor spuse, este necesar să se înțeleagă că știința spiritului trebuie mai întâi să se dezvolte pentru a ajunge la înalta sa misiune culturală.

Din mai multe motive, ea nu-și poate scoate la iveală deocamdată chipul pe care îl va arăta cândva. Unul dintre aceste motive este că în primul rând ea trebuie să prindă rădăcini undeva. De aceea ea trebuie să se adreseze unui anumit grup de oameni. Acesta nu poate fi, în mod natural, altul decât cel care prin specificitatea dezvoltării sale poartă dorul după o nouă dezlegare a enigmei lumii și care prin pregătirea

persoanelor reunite în el poate oferi unei astfel de dezlegări înțelegere și participare. Firește, știința spiritului trebuie să îmbrace deocamdată comunicările ei într-un astfel de limbaj care este adaptat grupului de oameni caracterizat. Pe măsură ce condițiile vor fi produse în continuare, știința spiritului va găsi de asemenea formele de exprimare pentru a vorbi și altor grupuri de oameni. Numai cineva care vrea neapărat să aibă dogme gata încremenite poate crede că forma din prezent a comunicărilor științei spirituale ar fi una durabilă sau absolut singura posibilă. – Tocmai pentru că nu poate fi vorba ca știința spiritului să rămână simplă teorie sau ceva care să satisfacă numai setea de cunoaștere, este necesar ca ea să lucreze încet în acest fel. Dintre scopurile ei face parte tocmai practica progresului omenirii, care a fost caracterizată. Ea poate însă determina acest progres al omenirii numai dacă creează condițiile reale pentru aceasta. Și aceste condiții nu pot fi produse altfel decât dacă este cucerit om după om. Lumea merge înainte numai dacă oamenii vor. Însă pentru ca ei să vrea aceasta, este necesară pentru fiecare munca sufletească lăuntrică. Iar aceasta poate fi făcută numai pas cu pas. Dacă lucrurile nu ar sta așa, atunci și știința spirituală ar prezenta himere în domeniul social și nu ar face nici o muncă practică. Mai multe detalii vor fi prezentate în curând.

[continuarea anunțată aici nu a apărut]